

Cyngor Sir Ynys Môn

Adroddiad Sgriwtini

Pwyllgor:	Pwyllgor Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio
Dyddiad:	13.11.25
Pwnc:	Canllawiau gwella ysgolion: fframwaith ar gyfer gwerthuso, gwella ac atebolrwydd
Cadeirydd Sgriwtini:	Cyng. Dylan Rees

1. Pwy fydd yr aelod portffolio yn cyflwyno / arwain yr adroddiad?

Aelod Portffolio	Rôl
Cynghorydd Dafydd Roberts	Deilydd Portffolio ar gyfer Addysg
Swyddog Gwasanaeth (yn cefnogi)	Rôl
Aaron Evans	Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc

2. Pam y gofynnir i'r Pwyllgor Sgriwtini ystyried y mater

- I wneud disgwyliadau Llywodraeth Cymru o awdurdodau lleol yn glir mewn perthynas â chyfrannu at wella ysgolion, yng nghyd-destun canllawiau cenedlaethol a fydd yn dod yn statudol cyn bo hir. - I sicrhau fod yr wybodaeth a gyflwynir ar ddisgwyliadau mewn perthynas â gwella ysgolion cenedlaethol yn gyfredol.

3. Rôl y Pwyllgor Sgriwtini ac argymhellion

- ☒ Er sicrwydd
☐ Er argymhelliad i'r Pwyllgor Gwaith
☐ Er gwybodaeth

Argymhelliad(ion): Gofynnir i'r Pwyllgor Sgriwtini: A1 Ystyried goblygiadau'r canllawiau cenedlaethol a'r disgwyliadau ar awdurdodau lleol i gyfrannu at wella ysgolion – yn arbennig y rôl ar gyfer pwyllgorau sgriwtini. A2 Nodi swyddogaeth allweddol y Pwyllgor Partneriaeth ac Adfywio (fel y sgriwtini dynodedig ar gyfer materion addysg) i ganolbwyntio ei weithgarwch sgriwtini (drwy'r Panel Craffu/Sgriwtini) ar fesur effaith y gefnogaeth a ddarperir i ysgolion gan y Gwasanaeth Dysgu.
--

4. Sut mae'r argymhelliad(ion) yn cyfrannu at amcanion Cynllun y Cyngor?

Mae wedi'i alinio'n uniongyrchol â'r blaenoriaethau yr amlinellir yng Nghynllun y Cyngor 2023-28 newydd Cyngor Sir Ynys Môn – y nodir un ohonynt fel 'Addysg - sicrhau darpariaeth effeithiol ar gyfer heddiw a chenedlaethau'r dyfodol'.

5. Themâu sgriwtini allweddol

Y meysydd allweddol ddylai'r Pwyllgor Sgriwtini ganolbwyntio arnynt:

1. Sut mae'r canllawiau yn tanategu datblygiad parhaus y system hunan-wella
2. Rôl aelodau etholedig y Pwyllgor Sgriwtini yn y canllawiau gwella ysgolion newydd
3. Beth yw rôl yr Awdurdod Lleol mewn cefnogi gwelliant ysgolion
4. I ba raddau mae'r canllawiau'n cefnogi'r ymrwymiad i fynd i'r afael ag effaith tlodi ar gyrhaeddiad

6. Pwyntiau allweddol / crynodeb

Mae'r Canllawiau Gwella Ysgolion yn sefydlu system gymesur, dan arweiniad yr ysgol ar gyfer gwerthuso, gwella ac atebolrwydd sy'n blaenoriaethu dilyniant a llesiant dysgwyr, a gweithrediad y Cwricwlwm i Gymru. Mae'r diwylliant wedi symud o atebolrwydd uchel, i brosesau hunan-arfarnu sy'n seiliedig ar dystiolaeth gyson a gonest.

Cyflwynwyd y canllawiau i alinio'r system â'r Cwricwlwm i Gymru a threfniadau asesu newydd. Adlewyrchir hyn yn y symudiad o gydymffurfiaeth a beirniadaeth i fodel cynaliadwy, dan arweiniad yr ysgol, sy'n mynd i'r afael ag anghydraddoldeb ac effaith tlodi ar gyrhaeddiad. Cawsant hefyd eu cyflwyno i greu disgwyliadau cydlynol ar draws ysgolion, yr Awdurdod Lleol, ac Estyn fel bod pob haen yn gweithio ynghyd i gefnogi diwygio'r cwricwlwm.

Pan cyhoeddwyd y Canllaw yn wreiddiol roedd yr Awdurdod Lleol yn canolbwyntio ar gymorth ar gyfer ymddygiad, lles emosiynol a meddyliol, Anghenion Dysgu Ychwanegol, presenoldeb, adnoddau dynol, cyllid, adeiladau, datblygu'r Gymraeg a chomisiynu cefnogaeth dysgu ac addysgu, arweinyddiaeth, a cynllunio cwricwlwm. Yn dilyn y newid i'r gyfundrefn yn Haf 2025, mae'r cefnogaeth ar gyfer dysgu ac addysgu, arweinyddiaeth, cynllunio cwricwlwm, dysgu proffesiynol yn dod yn uniongyrchol gan yr Awdurdod Lleol bellach.

Negeseuon allweddol:

1. Mae arfarniad yn barhaus ac wedi'i arwain gan yr ysgol: mae'n rhaid i hunan-arfarniad ddefnyddio ffynonellau tystiolaeth lluosog gan gynnwys cynnydd o'r waelodlin, teithiau dysgu, craffu ar waith a llais y disgybl, ac mae'n rhaid iddo ddadgyfuno fesul grŵp allweddol a llwybr iaith.

2. Y meysydd holl-gyffredinol ar gyfer hunan-arfarnu mewn ysgolion yw:
 - gweledigaeth ac arweinyddiaeth
 - cwricwlwm, dysgu ac addysgu
 - llesiant, ecwiti a chynhwysiad.
3. Mae gwelliant yn ganolbwyntiedig ac yn gyhoeddadwy: mae pob ysgol yn cynhyrchu un Cynllun Datblygu Ysgol (CDY) cryno gyda nifer fach o flaenoriaethau mesuradwy, arweinyddion a enwyd, adnoddau, amserlenni a meini prawf llwyddiant. Mae'n rhaid cyhoeddi crynodebau CDY, ac mae enghreifftiau da o'r rheiny ar yr ynys.
4. Mae atebolrwydd yn gymesur ac yn seiliedig ar risg: gall y Gwasanaeth Dysgu ac ysgolion eu hunain gyfryngu cymorth wedi'i deilwra i gwrdd ag anghenion ysgolion. Mae'n ofynnol o hyd i'r Awdurdod Lleol sicrhau safonau uchel. Mae arolwg gan Estyn yn gweithredu fel mesur diogelwch o fewn system gefnogol.
5. Mae gweithio cyfoed i gyfoed yn ganolog yn y system newydd: mae cefnogaeth ysgol i ysgol ac arweinwyr system yn darparu adeiladu capasiti, herio dwyochrog a dysgu proffesiynol ar draws clystyrau.
6. Defnyddio sail dystiolaeth gymysg, nid mesur sengl: dylai penderfyniadau, uchafiad a chefnogaeth fod yn seiliedig ar dystiolaeth feintiol ac ansoddol trionglog, gan bwysleisio ar ddilyniant.
7. Tryloywder a llais y rhanddeiliad: dylai dysgwyr, rhieni a chymunedau lywio gwerthusiad.

Mae arweinwyr strategol yn y Gwasanaeth Dysgu yn gyfrifol am gyfryngu a chydlyn cefnogaeth bwrpasol i ysgolion yn seiliedig ar eu hanghenion a'u blaenoriaethau wedi'u gwerthuso - gwneir penderfyniadau o'r fath ochr yn ochr â'r penaethiaid. Bydd uwch reolwyr yn y gwasanaeth, ochr yn ochr ag arweinwyr ysgol mewn rhai achosion, yn darparu her adeiladol allanol i hunan-arfarniadau a chynlluniau datblygu ysgol. Mae ein harweinwyr system, penaethiaid ein hysgolion, yn arwain ac yn galluogi gweithgareddau cyfoed i gyfoed, gan sicrhau bod cefnogaeth yn cael ei thargedu a'i chofnodi. Mae gweithgareddau cyfoed i gyfoed ac ysgol i ysgol yn hanfodol ar gyfer adeiladu capasiti a dysgu proffesiynol, rhannu ymarfer effeithiol, a lleihau dibyniaeth ar ymyrraeth ganolog. Mae'r gwasanaeth yn cynnal adolygiadau tymhorol gyda phenaethiaid ysgolion i asesu cynnydd, adnabod risg a sbarduno uchafu cymesur lle bo angen. Caiff y gwaith hwn ei gofnodi, ac adroddir ar gynnydd ysgolion i'r Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc, sy'n parhau i fod yn gyfrifol am sicrhau bod dysgwyr yn gwneud cynnydd priodol.

Cyrff llywodraethol yw'r cyrff atebol ar gyfer eu hysgolion ac maent yn goruchwyllo'r broses werthuso a gwella. Mae llywodraethwyr yn chwarae rôl strategol allweddol ac yn cytuno ar nodau strategol yr ysgol. Mae'r pennaeth a'r uwch dîm arweinyddol yn gyfrifol am arweinyddiaeth, cyfarwyddiaeth a rheolaeth yr ysgol o fewn y nodau strategol hynny. Mae'r pennaeth yn gyfrifol am drefniadaeth a rheolaeth mewnol, ac am gynghori ar y nodau strategol a'u gweithredu.

Mae Estyn yn chwarae rôl atebolrwydd allweddol yn y system newydd. Mae gweithgareddau arolygu yn cael eu defnyddio i ddarparu sicrwydd annibynnol o safonau ac i lywio blaenoriaethau gwella cenedlaethol. Fel yr arolygydd addysg cenedlaethol, maent

hefyd yn cefnogi'r system ysgolion drwy gyhoeddi tystiolaeth, ymarfer gorau, adroddiadau thematig, etc.

Ar gyfer aelodau etholedig a'r sawl sy'n aelodau o'r Pwyllgor Sgriwtini, mae'r canllawiau newydd yn pwysleisio eu swyddogaeth allweddol mewn canolbwyntio sgriwtini ar effaith y gefnogaeth gan y Gwasanaeth Dysgu – ddaw hyn trwy'r Panel Craffu. Dylid hefyd nodi y dylai'r aelodau etholedig gynnal gwahaniad strategol o'u rolau llywodraethwr gweithredol wrth ddefnyddio mewnwelediad llywodraethwr i lywio sgriwtini.

7. Asesiadau effaith

7.1. Effeithiau posibl ar grwpiau gwarchodedig o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010

Asesiad effaith Llywodraeth Cymru ar y canllawiau gwella ysgolion (<https://www.llyw.cymru/canllawiau-gwella-ysgolion-asesiad-or-effaith-html>). Gallai hefyd gynnwys y canlynol:

Effeithiau cadarnhaol:

- Gwell mynediad a chynhwysiad pan fo hunan-arfarniad yn adnabod rhwystrau a wynebier gan grwpiau a warchodir yn eglur ac mae cynlluniau gweithredu'n cael gwared â'r rhwystrau hyn.
- Cefnogaeth wedi'i thargedu'n well lle mae cynllunio gwelliant wedi'i arwain gan ddata yn amlygu bylchau cyrhaeddiad ar gyfer grwpiau megis disgyblion ag anableddau neu o gefndiroedd ethnig lleiafrifol, gan alluogi ymyraethau wedi'u teilwra.

Effeithiau negyddol posib:

- Gwaethygu bylchau cyrhaeddiad os yw mesurau gwella yn dibynnu ar dybiaethau am fynediad at adnoddau heb addasiadau ar gyfer disgyblion difreintiedig.

Mesurau lliniaru i ysgolion:

- Defnyddio data wedi'i ddadgyfuno i adnabod bylchau ar gyfer grwpiau gwarchodedig a monitro effaith gweithredoedd gwella ar y grwpiau hynny.
- Ymgorffori addasiad a hygyrchedd rhesymol i mewn i gynllunio cwricwlwm, dulliau asesu, a chymorth llesiant fel nad yw newidiadau yn creu rhwystrau i ddisgyblion ag anableddau.

7.2. Effeithiau posibl ar bobl sy'n dioddef anfantais economaidd-gymdeithasol (penderfyniadau strategol)

Asesiad effaith Llywodraeth Cymru ar y canllawiau gwella ysgolion (<https://www.llyw.cymru/canllawiau-gwella-ysgolion-asesiad-or-effaith-html>). Gallai hefyd gynnwys y canlynol:

Effeithiau negyddol posib:

- Lledu bylchau cyrhaeddiad os yw gweithredoedd yn tybio bod cefnogaeth yn y cartref neu fynediad digidol yn gyfartal.
- Mynediad gostyngol at gyfoethogiad pan fo gweithgareddau yn gofyn am daliad, cludiant neu offer.
- Ymgysylltiad yn fwy gwan oherwydd bod dulliau ymgynghori/ymgysylltu yn tangynrychioli teuluoedd incwm isel.

Effeithiau cadarnhaol allweddol:

- Cefnogaeth wedi'i thargedu sy'n cael ei gyrru gan ddata wedi'i ddadgyfuno (tiwtora dal i fyny, mentora).
- Ffocws ecwiti ysgol gyfan gydag amcanion clir yn y Cynllun Datblygu Ysgol.
- Cydweithio cryfach ar draws ysgolion i gronni adnoddau a chymorth arbenigol.

Gweithredoedd lliniaru i ysgolion:

- Ychwanegu amcanion cymdeithasol-economaidd eglur yn y Cynllun Datblygu Ysgol gyda meini prawf mesuradwy.
- Dadgyfuno ac adolygu data yn dymhorol ar gyfer dysgwyr difreintiedig.
- Clustnodi cyllid/amser staff ar gyfer ymyraethau wedi'u targedu.
- Defnyddio llwybrau ymgysylltu lluosog i gynnwys teuluoedd incwm isel mewn cynllunio.

7.3. Effeithiau posibl ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg

Nid yw canllawiau Llywodraeth Cymru yn cynnwys effeithiau posib ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â thrin yr iaith yn llai ffafriol na'r Saesneg. Fodd bynnag, gallant gynnwys y canlynol:

Peidio â sylwi ar leihad posib yn y defnydd o'r Gymraeg os nad yw monitro yn cael ei ddadgyfuno fesul llwybr iaith/continwrm.

Posibilrwydd o gryfhau darpariaeth Gymraeg drwy gynnwys mesurau iaith mewn hunan-arfarniad a'r Cynllun Datblygu Ysgol.

Gweithredoedd lliniaru i ysgolion:

- Dadgyfuno data fesul llwybr iaith ac adolygu'n dymhorol.
- Ychwanegu amcanion/targedau cydraddoldeb Gymraeg clir yn y Cynllun Datblygu Ysgol ac arweinyddion a enwyd, gan eu gwneud yn eglur, eu costio, eu monitro a'u hamddiffyn ym mhob penderfyniad gwella.

7.4 Effaith bosib ar darged Carbon Sero Net y Cyngor

Positif / Niwtral / Negyddol a sut?

Nid yw canllawiau Llywodraeth Cymru'n cynnwys effeithiau posib ar darged Carbon Sero Net y Cyngor. Fodd bynnag, gallant gynnwys y canlynol:

Mae effeithiau cadarnhaol posibl yn cynnwys:

- Cyfleoedd i fewnblannu dysgu carbon isel drwy gynllunio cwricwlwm a blaenoriaethau gwella ysgol sy'n pwysleisio ar gynaliadwyedd, sgiliau gwyrdd a newid ymddygiad.
- Economiâu o raddfa drwy gydweithredu lleol: gellir dylunio gweithgareddau gwella ar y cyd i leihau teithio (DPP rhithiol, digwyddiadau clwstwr).
- Newidiadau ymddygiad drwy ddulliau gweithredu ysgol gyfan (teithio gweithredol, llai o argraffu) wedi'u gyrru gan fonitro gwelliant a blaenoriaethau llesiant.

Mae effeithiau negyddol posibl yn cynnwys:

- Cynnydd yn y defnydd o ynni mewn ysgolion os yw gweithredoedd gwella yn arwain at oriau estynedig, e.e., swyddogaethau cymunedol y tu allan i oriau ysgol rheolaidd.
- Allyriadau teithio uwch oherwydd hyfforddiant staff, gweithio ysgol i ysgol, mwy o ymyraethau rhiant/disgybl, cyfarfodydd neu weithgareddau cyfoethogi.

Gweithredoedd lliniaru i ysgolion:

- Adnabod arweinydd cynaliadwyedd ysgol sydd ynghlwm â thîm y Cyngor.
- Rhagosod i ddysgu proffesiynol rhithiol neu leol a digwyddiadau clwstwr.

8. Goblygiadau ariannol

Nid yw'r adroddiad yn adnabod unrhyw oblygiadau ariannol penodol ar gyfer yr Awdurdod Lleol.

9. Atodiadau

<https://hwb.gov.wales/gwella-ysgolion-ac-arweinyddiaeth/gwerthuso-gwella-ac-atebolrwydd/canllawiau-gwella-ysgolion-fframwaith-ar-gyfer-gwerthuso-gwella-ac-atebolrwydd/>

<https://www.llyw.cymru/canllawiau-gwella-ysgolion-asesiad-or-effaith-html>

10. Awdur yr adroddiad a phapurau cefndir

Aaron C Evans, Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc
Euros Davies, Arweinydd Strategol (Uwchradd)